

du XIIIe siècle⁷⁵. Pourtant, son successeur Constantin V se trouva violemment pris à partie par Hovhannês Orotnetsi, élève d'Ésayi Ntchetsi, dans une lettre écrite probablement en 1373 où il l'accusait d'être atteint de la « *maladie de Satan* » pour ses positions prolatines⁷⁶. Paradoxalement, Jean Dardel⁷⁷ stigmatisait au contraire l'hostilité de ce catho-

licos vis-à-vis du dernier roi, Léon V Lusignan, symbole de l'Église latine, et dénonçait ouvertement une complicité avec les Mamelouks; selon lui, préférant la domination musulmane à la soumission à la papauté, le catholicos s'était rendu en partie responsable de la chute du royaume en 1375.

75 Siméon Érévantsi, *Djambî* (en arm.), Vagharchapat, 1873, p. 17; Ormanian, *op. cit.*, § 1322, col. 1922-1923.

76 Edvard Baghdassarian, « La profession de foi de Hovhannês Orotnetsi adressée au catholicos Constantin V de Sis » (en arm.), *Etchmiadzin* (1973, 2), p. 22-28; ms. n° 557 du Maténadaran, in Eganian, *op. cit.*, col. 1255-1256; ms. n° 1084 de Jérusalem, in Norayr Bogharian, *Grand catalogue des manuscrits des Saints-Jacques* (en arm.), Jérusalem, t. IV, 1969, p. 124; Adcharian, *op. cit.*, t. III, p. 628, n° 652.

77 Dardel, *op. cit.*, ch. 73, 102, 113, p. 58, 79-80, 87.

THE PREFACE BY GRIGOR MAGISTROS TO HIS EPIC POEM

Abraham Terian

In the course of preparing a critical text of the epic poem that summarizes biblical history by Grigor Magistros, an Armenian savant who thrived at the turn of the eleventh century (d. 1059),¹ it became necessary to begin with his own "Preface" to the work. Consequently, I divided the existing manuscripts that contain the work into two recensions: *a* and *b*; with those manuscripts that contain the "Preface" as recension *a*, and those without it as recension *b*.² The text and translation below is based

on the reading of the following three select manuscripts of the *a* recension: A=J3333 (17th cent.), B=M98 (1696/8), and C= M6734 (1570). These and other manuscripts were utilized in the preparation of the critical text aimed at replacing the old Venetian edition of both the "Preface" and the epic poem.³

The latter edition, based on a single poor manuscript, has serious textual problems: a substantial omission, two out of place additions (including a bet by the author's interlocutor: "If you are able to do that, then I will become a Christian"), several other paraphrases, and numerous corruptions foremost of which is the interlocutor's name: "Manuch'i" (Մանուչի). This corrupt reading, attested in none of the several manuscripts in Erevan and Jerusalem that preserve the "Preface," originates with one scribe's misreading the letters -ազ- for -ուչ- in his exemplar, Մանազի (Manazi, an Arabic name) becoming Մանուչի (Manuch'i, a flawed Persian name, emended to Մանուչի); hence the subtitle in the Venetian edition: Ան Մանուչի.⁴

1 For a comprehensive article on our author, see Avedis K. Sanjian, "Gregory Magistros: An Armenian Hellenist," in John S. Langdon et al., eds., *To Hellenikon: Studies in Honor of Speros Vryonis, Jr.*, 2 vols. (New Rochelle: Caratzas, 1993) 2:131-158. Among studies in Armenian, see Levon G. Khach'eryan, *Grigor Pahlawuni Magistros (A.D. 985-1058): His Life and Works* (Գրիգոր Պահլաւունի Մագիստրոս [985-1058 թթ], կեանքն ու գործունէութիւնը) (Los Angeles: Khacheryan, 1987); Sen Arevshatyan, "Grigor Magistros Pahlawuni" («Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունի»), in V. H. Hambardzumyan et al., eds., *Soviet Armenian Encyclopedia* (Հայկական Սովետական Հանրագիտարան), 12 vols. (Erevan: Arm. Academy of Sciences, 1974-1986) 3:216-218; idem, "Grigor Magistros" («Գրիգոր Մագիստրոս») in É. B. Aghayan et al., eds., *The Prominent Contributors to Armenian Culture* (Հայ մշակույթի նշանավոր գործիչները) (Erevan: State University of Erevan, 1976), pp. 213-223; and Sargis Mkhit'aryan, *The Life and Artistic Heritage of Grigor Magistros* (Գրիգոր Մագիստրոսի կյանքը եւ գեղարվեստական ժառանգությունը) (Erevan: Lusakn, 2001).

2 See my forthcoming monograph: *Grigor Magistros: Magnalia Dei*, Hebrew University Armenian Studies 14 (Leuven: Peeters, 2012).

3 *Odes of Grigor Magistros Pahlawuni* (Տաղասացութիւնք Գրիգորի Մագիստրոսի Պահլաւունի), (Venice: S. Ghazar, 1868), pp. i-iv for the "Preface."

4 A lengthy title for the Epic – almost an abstract of the "Preface" – was introduced in the γ-D strain of manuscripts: "By Grigor Magistros, said against the lawless Tachik, Manuch'ē, who confronted him; and, being defeated by Grigor, he became a Christian" (M2079, which, nonetheless, omits the "Preface"). The word Tachik is used in Middle or

In the "Preface" Magistros is forthright in acknowledging the Islamic challenge as the main reason for his writing the epic poem. He tells how, on one of his visits to Constantinople for a meeting with Emperor Constantine IX Monomachus (reigned 1042–1055), in the year 1044/5 (493/4 of the Armenian Era), he met a certain Moslem intellectual by the name of Manazi, a learned Arab poet who engaged him in a discussion on the Bible and the Qur'an. During this somewhat confrontational encounter, the recurring Islamic argument emerges: that the Qur'an is superior to the Christian Scriptures in that it was written in beautiful verse, while the Evangelists show no such familiarity with poetics as does Muhammad because of his superior inspiration. Magistros responds by saying that he could write in four days something similar to what took Muhammad forty years to compose. The more Manazi insisted on the inimitability of the Qur'an, the more determined was the challenger. So, after four days' seclusion Magistros reads his epic poem of more than 1,000 rhymed lines to Manazi, whereupon the Moslem scholar is awed and asks with amazement: "By what skill were you able to write this book so expertly and quickly?" Magistros replies: "When we Christians resort to prayer, the Holy Spirit comes to our aid

Cilician Armenian to designate a Moslem. The name "Manuch'ē" appears only in this title and in that of the Venice edition. The anonymous editor of the Venice edition has apparently reduced this, or a similarly cumbersome and possibly offensive title, to two words: "To Manuch'ē" («Առ Մանուչէ»), perpetuating the mistaken Persian identity of the author's interlocutor. Magistros is sufficiently clear that his interlocutor was an Arab, not a Persian (see the accompanying notes to the translation).

and teaches us the whole truth" (cf. John 14:26). Thereupon Manazi acknowledges "that the God of the Christians is great."

We should grant the author's claim in the "Preface" that he wrote his lengthy and rhymed poem in four days, to convince this Moslem intellectual that the Qur'an, notwithstanding its sublimity, is imitable and therefore of human origin – contrary to Islamic claims about its inimitability and inspirational superiority to the Christian Bible.⁵ The work, with its lines ending with the consistent rhyme "-in" (the predominant Qur'anic rhyme), is at best an apologetic for the Christian faith and its Scriptures, and was certainly intended to deter the author's Armenian coreligionists from conversion to Islam on the basis of the preceding argument. Thus, it is beside the point to speculate whether the Moslem scholar understood Armenian or not, or

5 John of Damascus in the eighth century shows some awareness of such arguments favoring the Qur'anic text. However, a century later Niketas Byzantios wrote a systematic *Refutation of the Qur'an*, comparing it unfavorably with the Bible, thus setting a tradition of anti-Islamic polemic and counter-arguments that lasted through the Middle Ages and beyond. See Adel-Théodore Khoury, *Les théologiens byzantins et l'Islam, Textes et auteurs, VIIIe-XIIIe s.*, 2nd ed. (Louvain and Paris: Beatrice-Nauwelaerts, 1969). Raymond Le Coz, ed. and trans., *Jean Damascène, Écrits sur l'Islam, présentation, commentaires et traduction*, Sources chrétiennes, 383 (Paris: Éditions du Cerf, 1992), especially the second of the two texts here presented: "Controverse entre un Musulman et un Chrétien"; see also Robert W. Thomson, "Muhammad and the Origin of Islam in Armenian Literary Tradition," in Dickran Kouymjian, ed., *Armenian Studies in Memoriam Haïg Bérberian* (Lisbon: Calouste Gulbenkian Foundation, 1986), pp. 102–114 (repr. in idem, *Studies in Armenian Literature and Christianity*, Collected Studies 451 [Aldershot: Variorum, 1994], article 9).

whether he was simply impressed by the recurring rhyme as the poem was purportedly read to him. There are, to be sure, other related reasons for the author's work, not the least of which is to fulfill some of his own intellectual interests and spiritual needs, if not also those of his immediate community – perhaps those of his own students to whom he refers in his epistolary (see the concluding paragraph of the "Preface").⁶

Manazi is none other than Abū Nasr al-Manzūr, a vizier and emissary of the Abbasid Caliphate, a theologian and poet, who frequently visited Constantinople in quest of Greek scientific manuscripts (d. 1045, not long after the meeting described by Magistros).⁷ His mission was part of the constant efforts of the Caliphate to acquire and translate Greek philosophical and scientific works into Arabic, an endeavor not hindered by Byzantine rulers eager to

appease their militarily superior foes.⁸ Manazi's traditionalist and literalist position regarding the inimitability of the Qur'an is the same as that of Ahmad ibn Hanbal (d. 855) and other Sunni conservatives reacting against Mu'tazili rationalistic theology, that the Qur'an was created rather than being coeternal with God, a belief shared by the Jahmites and some Shi'ites.

I here provide this brief text with translation as another important witness to the interesting – albeit difficult – encounters between Christians and Moslems of the period.

«ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ»

Ի չորեք հարիւր եւ իննիսուն եւ դ, թուականութեանս Հայոց. լինելոյ իմ Գրիգորի Մագիստրոսի. որդի Վասակայ աստուածապահ կիտօնի եւ դուկի եւ Պահլաւունոյ. եղեալ իմ աստուածապահ քաղաքին ի Կոստանդնուպօլիս. ի ժամանակս բարեպաշտ եւ Քրիստոսապաշտեալ արքային Կոստանտեայ Մօնօմախին. գտեալ զմեզ այր ոմն Հագարացի անուն կոչեցեալ Մանազի. յոյժ հմուտ իւմայէլական դպրութեան եւ ամենայն իմաստութեամբ պերճացեալ եւ վարժեալ ի տաղասացութիւնս եւ ի հոետորութիւնս եւ ի բանաստեղծութիւնս հզօր գոլով. որ եւ պերճ եւ պաճոյճ շարամանութեամբ զգովասանականս եւ զտիցն չափս եւ զկշիռ բանից Հոմերական եւ Պղատոնական՝ գրեթէ ասել հարազատ պարտ վարկանիմք նոցա, որ եւ այժմ յեղիպտացոց եւ ի Բաբելացոց թագաւորաց յաղագս տաղասացութեան ամի ամի ձիրս եւ պարգեւ ընդունէր եւ զայն առատապէս եւ ի Հոռոմայեցոց արքայից պատուեալ աշտիճանաւ ի խոնարհագունէն հասանէ մինչեւ ցանթիհիւ պատ պատրկութեան պատիւ:

Արդ սորա բազում աւուրս սկսեալ հոետորական հարցուածովք փորձել զմեզ վասն բոլոր

6 *The Letters of Grigor Magistros* (Գրիգոր Մագիստրոսի Թղթերը), ed. K[arapet] Kostaniants' (Alexandropol: Tparan Georg Sanoyants', 1910), contains letters on the composition of epic poetry addressed to his son Vahram (nos. 83–84), who later became Catholicos Grigor II Vkhayser (in office 1065–1105), and other letters to students whom he taught the basics of the liberal arts, including rhetoric (nos. 45, 85–86); pp. 105–107, 234–237.

7 See Ibn al-Imād al-Hanbalī, *Shadharāt al-dhahab fī akhbār man dhahab*, 8 pts. facs. (Cairo: Maktabat al-Qudsi, 1931–1933) 3:259–260; cited by Nadia Maria El Cheikh, *Byzantium Viewed by the Arabs*, Harvard Middle Eastern Monographs, 36 (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004), p. 110; cf. Jonathan Shepard, "Byzantium's Overlapping Circles," in Elizabeth Jeffreys et al., eds., *Proceedings of the 21st International Congress of Byzantine Studies, London, 21–26 August 2006*, 3 vols. (Aldershot: Ashgate, 2006) 1:38. On the possibility of Magistros' meeting Manazi early in 1044 instead of early in 1045, see the first note to the text of the author's "Preface."

8 Dimitri Gutas, *Greek Thought, Arabic Culture: the Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Abbasid Society* (London: Routledge, 1998).

բաղկացութեան եւ որ ինչ իմաստից զիւտք. եւ դարձեալ մտածին եւ նորաստեղծ տարակուսանս առաջի արկանել մեզ ոչ պարապէր, եւ իբրու յայնմանէ ոչ կարէր ծածկել ինչ եւ կամ զանուծանելիսն առաջի արկանել. այլ մանաւանդ իբրեւ զմանուկ այսր անդր յածեալ իբրու խաղալեօք զհետ վրդովեալ վազիւք. իբրու ի խնձորսն սոնշանսն. անդամբեկ վազիւքն տատանէին զնա:

Ապա ի բարձրագոյնսն իմն խորհուրդ ձեռնարկեալ՝ զաւետարանիչսն մեր պարսաւէր, իբր եթէ նոքա ոչ գեղայարմար եւ չափաւոր բանիւք զաւետարանսն յարմարեալ յանգաւորեցին ի մի գիծ յօղելով բոլորեալ ներբողական արհեստիւք եւ մեծաւ զովասանութեամբ, դարձեալ զմերս քամահէր ասելով թէ ձեր սաղմոսքս եւ գրեանքս ոչ են ըստ պատշաճի կամ ի յաւարտումն գրի. այլ աստ անդ որպէս ժողովումն իմն, եւ հրաշացուցանելով եւ զարմանալիս առնելով զիւրեանց մահմետական կուրանն չքնադացուցանէր եւ ասէր թէ զարմանալի է եւ ի վեր քան զհրաշա: Քանզի Մահմէտի մեր սկսեալ յԱղամայ մինչեւ ցինքն զամենայն միով յօղիւ զծագրէ ըստ խորհրդեանն, եւ ասէր թէ այսչափ տունս այս գրով. եւ այսչափ այս անուն գրով. եւ զնոյն ասէր կարի յաճախ յաւարտան բերելով. զոր այժմ ասեմք ոչ որ կարէ հնարել եւ ստեղծանել մինչեւ ցտուն մի, քանզի զժուարին է զյառաջագոյն ասացելոցն ոլորել եւ կացուցանել ի մի յօղ: Քանզի ոչ է զժուարին բանաստեղծացն զնորագոյնսն եւ զինքնաստեղծան բնարանակութեամբ եւ ուսումնականութեամբ աստուածաբանել եւ կամ ներբողականս տաղասացութիւն չափել, սակայն զայլոցն առասանութիւնս նախուստ զժուարաւ փոփոխի, սակայն Մահմէտի ի տուլութենէ Հոգւոյն տուաւ. զի նա զայսոսիկ ոգեաց տաղս միայօղ չափաւորութեամբ գծի:

Յայնժամ յուսալով իմ ի Հոգին սուրբ ի Տէր եւ Արարիչ եւ Խնամիչ եւ սկսայ ասել, եթէ ոչ մարգարէութեան տեսիլ եւ ոչ նշանք եւ ոչ արհեստք. այլ տաղասացութիւնք Արարացւոցն սովորաբար վարժաբանութեամբ մրցեալք միայօղ աւարտեալ գծի՝ զոր դուք կափիայ անուանէք: Սակայն թէ համարիս զայս մարգարէական տեսութիւն զոր Մահմէտ քոյ զքառասուն ամ գրեաց. քառօրեայ

զծագրեցից քեզ. յԱղամայ սկսեալ մինչեւ ցաւալուստն կրկին այնմ որ ստեղծ զնա, եւ մատենագրեցից քեզ առաւել եւս հրաշալի միով գծիւ յօղաւորեալ նուին զոր գովէիր զնա: Իսկ նա բազում գրաւս ի մէջ բերեալ. եթէ ոչ ես կարող առնել:

Եւ իբրեւ գրեցի զչորս աւուրս պարապեալ յամենայնէ՝ շնորհիւն Աստուծոյ. սկսայ ընթեռնուլ առաջի նմա, եւ այնուհետեւ ոչ սակաւ զարմանս պատեաց զնա. եւ յեղձեալ կականմամբ հարցանէր թէ ո՞րպիսի արհեստիւ զայս փոյթ եւ կանուխ մատենագրեցեր, իսկ իմ զճշմարտութիւնն ասացեալ եթէ մեք Քրիստոնեայքս յորժամ յաղօթս կամք. Հոգին սուրբ հասանէ ի թիկունս մեր եւ զամենայն ճշմարտութիւն ուսուցանէ մեզ, եւ նորա զարհուրեալ խոստովան եղեւ եթէ մեծ է Աստուածն Քրիստոնէից:

Այլ եւ յաղագս հակառակութեանն այն համարձակեցայ գրել զայս, քանզի նոքա մեծագոյն զով ունին եւ պարծանս զԿուրանն յաղագս կափիայի:

Արդ հոռտորաց մանկունք. զյիշատակ իմ Գրիգորի աստուածապահի կիտօնի եւ գուկի Պահլաւունուոյ. ընդ նմին գրեցէք եւ յաղօթս յիշեցէք, եւ Տէր տացէ ձեզ զշնորհս ողորմութեան իւրոյ, ամէն:

<AUTHOR'S PREFACE>

In the year 494⁹ of the Armenian Era (A.D. 1045), I, Grigor Magistros, the son of the God-protected Vasak, the Pahlawuni leader and duke,¹⁰ was in

9 Along with C (M6734), M3068 and M4232 have 493 (A.D. 1044), which could well be a more accurate reading than that of ABVZ, which have 494 (A.D. 1045), the year in which Abū Nasr al-Manāzī died.
10 The borrowed terms kitOn (*kitōn*) and douks (*duks*), titular for nobility and repeated in the concluding paragraph with reference to the author, derive from Lat. *guido* and *dux*; (cf. the etymology of Eng. "guide" and "duke"; Old Fr. and Middle Eng. *guidon*, etc.). Upon Vasak's death in 1021, Grigor inherited his titles and domains, comprising the canton of Nig in eastern Armenia with its seat at Bjni.

the God-protected city of Constanti-nople during (the reign of) the pious and Christ-crowned Emperor Constantine Monomachus.¹¹ (There) we happened to meet a Hagarian¹² man named Manazi, very knowledgeable in Ishmaelite¹³ learning, illustrious in every academic discipline, versed in epic recitation and rhetoric, and accomplished in poetry. We must honestly admit that he was distinguished and highly esteemed for composing encomia and works in Homeric and Platonic meter and verse. To this day he receives yearly awards and gifts from the Caliphs¹⁴

of Egypt and Babylon¹⁵ for his poetry; and Byzantine¹⁶ emperors have bestowed on him lavish honors, from the lowest order to that of Proconsul.¹⁷

For several days this man was challenging us with rhetorical questions on all complexities and ingenious discoveries, and he did not cease to confront us with thought provoking and ever new conundrums. And when he could neither mask something nor confront with inexplicable things, he would stagger like one injured while running – very much like a child hopping here and there, running with exhaustion when playing games, like juggling apples.

He then ventured into the highest Mystery,¹⁸ criticizing our Evangelists, that "They did not set the gospels in beautifully fitting and balanced words, in rhythmic verse and rhyming lines, or in the form of encomium, expressing high praise." He went on to deride our (Bible), saying, "Your Psalter and Scriptures are neither adequate nor a whole book, but a compilation of a sort." And he kept extolling the Qur'an of the Muslims, magnifying and commending it, saying that it is a marvel greater than miracle. "Whereas our Mohammad, starting from Adam down to himself, narrated the whole thing with con-

11 Constantine IX Monomachus (reigned 1042–1055).
12 An Arab, a descendant of Hagar, the concubine of the patriarch Abraham and mother of his son Ishmael (Gen 16; 21:8–21; 25:12). Cf. the next line, where the word "Ishmaelite" is used synonymously.
13 That is Arabic, Qur'anic, or Islamic in general. In a letter to his students Barsegh and Eghisē, urging them to follow the courses of both the *Trivium* (grammar, rhetoric, and logic) and the *Quadrivium* (arithmetic, geometry, music, and astronomy), Magistros recommends that they also acquaint themselves with Persian and Arabic ("Ishmaelite") culture. He uses specific terms to differentiate the two languages: "beginning with Persian and that of the Ishmaelites" (ի Պարսկականէ անտի եւ յիսմաէլացոցն). He never uses "Ishmaelite" to also mean – or include – Persian; the term, always plural in Magistros, serves as an adjectival noun, meaning Arabs, and as an adjective qualifying their religious culture. All Armenian historians since the seventh century (beginning with Sebēos) refer to the Arabs as "Ishmaelites." Ernst A. Knauf observes that while the term is used loosely by medieval Christian authors to refer to Muslims, it is used especially with reference to those of Eastern Arabia; see *Ismael: Untersuchungen zur Geschichte Palästinas und Nordarabiens im 1. Jahrtausend v. Chr.*, 2nd ed., *Abhandlungen des Deutschen Palästina-Vereins* (Wiesbaden: Harrassowitz, 1989), p. 54.
14 Lit., "kings."

15 Meaning "Baghdad."
16 Arm. *Hromayezuoz* is used commonly when referring to the Byzantine or Late Roman emperors or realms.
17 Arm. *anthihiapat* is a transliteration of Gk. *anthypatos*; cf. Lat. *pro consule*. An honorific title; q.v., "anthypatos" in Lampe, *Patristic Lexicon* (Oxford: Clarendon Press, 1961), p. 144; see also Alexander P. Kazhdan, "Hypatos" in idem et al., eds., *Oxford Dictionary of Byzantium*, 3 vols. (New York and Oxford: Oxford University Press, 1991) 2:963–4.
18 An allusion to the Gospel of Jesus Christ in the epistles of Paul (Rom 16:25; 1 Cor 2:1; cf. Eph 1:9; 3:4, 9; 6:19; Col 1:26, 27; 2:2; 4:3).

sistent rhyming of the lines, quite mystically.” And he was telling so many <verses> are in this letter, and so many are in this particular letter; and he was telling how often the same endings recur. “We claim no one nowadays could create or reproduce even a single verse; for it is difficult to conceive and to sustain consistently the aforementioned rhyme. While it is not difficult for poets to theologize in a new way and on their own, logically and in a learned fashion, or to come up with an encomium in balanced verse, such expression, however, flows with difficulty from the outset; whereas that of Mohammad was endowed by the Spirit, for he balanced these spiritual verses with identical rhyme.”

Then, placing my hope in the Holy Spirit, in the Lord, the Creator and Sustainer, I began to say, “It is neither through prophetic vision nor through signs, nor through skill, but that the poetry of the Arabs, as in the course of ordinary speech, tends to end the lines with rhyme, which you call *qāfiyā*.¹⁹ If you wish to consider this (kind of) prophetic revelation that took your Mohammad forty years to write, I could put it in lines for you in four days, be-

ginning from Adam until the second coming of his Creator. Moreover, I could write it for you in lines ending with that magnificent rhyme of the letter *n n* which you were praising.” And he kept betting, many a time, “You couldn’t do it.”

After writing it in four days, by the grace of God, having freed myself from everything, I began to read it in his presence. Thereupon, he was astounded, greatly amazed, and choking with stutter, he asked, “By what skill were you able to write this book so expertly and quickly?” In my truthfulness I said, “When we Christians resort to prayer, the Holy Spirit comes to our aid and teaches us the whole truth.”²⁰ And he confessed with fear and trembling that the God of the Christians is great.

Because of this confrontation I dared to write this, since they praise the Qur’an very highly, esteeming it on account of the *qāfiyā*.

Now you students of rhetoric,²¹ write my memorial in this (document) and remember me, Grigor, the God-protected Pahlawuni leader and duke,²² in prayer. And may the Lord grant you the grace of His mercy. Amen.

19 Arabic word for the balance or, literally, “that which follows” as the second hemistich in a couplet, including rhyme and/or repetitiveness. Magistros observes correctly and conversely that in Arabic the rhymes are so close to natural speech patterns that they are inconspicuous as a formal poetic device. On the use of this poetic device in Armenian Medieval literature, see Hasmik Simonyan, “The *qāfiyā* Genre in Medieval Armenian Poetry” («Կաֆայի ժանրը հայ միջնադարյան պոեզիայում»). In Nersisyan and Bakhch’inyan, eds. *Genres of Medieval Armenian Literature* (Հայ միջնադարյան գրականության ժանրեր). Erevan: Arm. Academy of Sciences, 1984, pp. 350–394.

20 Allusion to John 16:13.
 21 Lit., “children of rhetoricians” or “children of rhetors.” The work thus serves an educational purpose, in keeping with the didactic aim of the earlier, medieval biblical epics in Greek and Latin. Moreover, the rhetorical tradition that lies at the basis of epic literature is evident here.
 22 The same titles in transliterated form are used at the beginning, with reference to Grigor’s father Vasak.

Grecisms in Ancient Armenian, by Gohar Muradyan, Peeters, 2012, (Hebrew University Armenian Studies 13).

Յունաբանություններ Գրաբար Հայերէնի մէջ, հեղինակ՝ Գոհար Մուրադեան, Peeters հրատարակչություն, 2012 (Եբրայական համալսարանի հայկական ուսումնասիրություններ, հատոր 13)

Յունաբան հայերէի լաւագոյն մասնագէտներէն՝ Գոհար Մուրադեանի երկար տարիներու գիտական աշխատանքներու համադրութիւնն ու պսակումն է առաջիկայ Հատորը: Կը բաւէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել գրքի բովանդակութեան, հարեւանցի կարգաւ մի քանի պատահական էջեր, տեսնել մատենագիտական աղբիւրներու պատկանելի ցանկը՝ տպաւորուելու համար ուսումնասիրութեան գիտական լրջութենէն: Անմիջապէս ըսեմ, որ մատենագիտական այդ բազմաթիւ աղբիւրները ոչ միայն յառաջ բերուած, այլ եւ իրապէս օգտագործուած են սոյն աշխատութեան մէջ: Գիրքը յունաբան հայերէնի մասին իր նիւթերու համապարփակ ուսումնասիրութեամբ, ինչպէս նաեւ իր գիտական բծախնդիր մօտեցումով չունի իր նախընթացը մինչեւ օրս նոյն նիւթի մասին կատարուած գիտական աշխատանքներու մէջ: Այդ հոյակապ գիտական ուսումնասիրութիւնը միայն հարեւանցի գրախօսելով չեմ կրնար գոհանալ, կ’ուզեմ, որչափ ալ համառօտ, քիչ մը աւելի խօսիլ նաեւ անոր բովանդակութեան մասին:

Ներածութենէ մը վերջ գործը բաժնուած է երեք գլխաւոր մասերու՝ ա) Բառակազմություն,

բ) Ձեւաբանություն, գ) Ծարադասություն, որոնց կը յաջորդէ նաեւ բաւական մեծ յաւելում մը: Նախ 25 էջոց ներածութեան մէջ հեղինակը յառաջ կը բերէ հին ու նոր հայագէտներու տեսակէտներն

ու կարծիքները յունաբան հայերէնի ծագման, ժամանակին եւ գրական խումբերու մասին: Ընդհանրապէս բուն յունաբան շրջանի եւ դասական գրաբարի միջեւ կ’ենթադրուի նախնական յունաբան ժամանակամիջոց մը, որ կը սկսի արդէն Հինգերորդ դարու երկրորդ կէսին, մինչ բուն յունաբան գրաբարը կը զարգանայ աւելի վեցերորդ դարէն մինչեւ եօթներորդ դարու կէսը: Գրական խումբերու բաժանման համար նկատի կ’առնուին գլխաւորաբար արուեստական մասնիկներու գործածութիւնը, բայց նաեւ բառակազմական այլ ձեւեր, իգականաձեւ բառեր, շարադասութիւն, թարգմանական ձեւեր:

Ա) ԲԱՌԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակը չորս գլուխներու մէջ, շատ մանրամասն եւ բազմաթիւ օրինակներով կը ներկայացնէ այս բաժինը:

1) Բառակազմությունն Աստիճանային

Բառակազմութեան մէջ գլխաւոր դեր կը կատարեն արուեստական մասնիկները, որ բառերու առջեւ դրուելով մասնաւոր նշանակութիւն կու տան անոնց: Այստեղ յիշուած են՝ ապ, առ, բաղ, բաց, գեր, ընդ, համ, հոմ, յար, ցախ, ցեր, պար, վայր, վեր, տար, տրամ, փոխ մասնիկները, որպէս արդէն նախնական յունաբան շրջանին գործածուած, եւ արտ, դեր, ենթ, հակ, մակ, շար պատ, ստոր, քող՝ գործածուած բուն յունաբան շրջանին:

Կը յաջորդէ շատ երկար ցանկ մը նոյն մասնիկներով կազմուած բառերու՝ նշանակելով անոնց գործածուած տեղը յունաբան գրականութեան մէջ եւ բառերուն դիմաց միշտ զնելով անոնց յունարէնները, որոնց